Tuomas Ojanen

4.10.2022

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

E 79/2022 vp Valtioneuvoston selvitys: EU:n perussopimusten muuttamista koskevat ehdotukset

1. Kyseessä on perustuslain 97§:n mukainen valtioneuvoston selvitys EU:n perussopimusten muuttamista koskevista ehdotuksista. Kirjelmän luonteesta perustuslain 97 §:ssä tarkoitettuna eduskunnan informointina ymmärrettävästi johtuu, että kirjelmä on yleisluonteinen, ml. siinä kuvatut valtioneuvoston kannat. Kirjelmän mukaan ”Suomen kantoja tarkennetaan yksityiskohtaisempien ehdotusten valossa” (s. 3).
2. Tästä huolimatta kirjelmää voidaan jossain määrin kritisoida siitä, ettei siinä ole tarkasteltu EU:n perussopimuksen muutosehdotuksia perustuslain kannalta. Kirjelmä ei siten mahdollista perussopimusmuutosehdotusten ja niitä koskevien valtioneuvoston kantojen perustuslaillista arviota.
3. Perussopimusten muutosehdotukset ovat tietenkin sinällään merkittäviä myös perustuslain kannalta. Koska asiakokonaisuuteen sisältyvistä kysymyksistä on myös perustuslakivaliokunnan käytäntöä, kirjelmässä olisi pitänyt tuoda esiin asiakokonaisuuden keskeisiä perustuslakikytkentöjä.
4. Perustuslakivaliokunnan lausunnossa tai sen sijasta annettavassa pöytäkirjakannanotossa olisi huomautettava, että valtioneuvoston mahdollisiin jatkokirjelmiin on sisällyttävä asiakokonaisuuden arviointia perustuslain kannalta.
5. Kirjelmässä esille tuotuja valtioneuvoston kantoja voidaan sinällään pitää oikeasuuntaisina perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön näkökulmasta.
6. Perustuslain kannalta keskeisenä lähtökohtana perussopimusten muutosehdotuksiin on, että Suomi on perustuslain 1 §:n 3 momentissa sitoutunut Euroopan unionin kehittämiseen, mikä voi tarkoittaa myös perussopimusten muutoksia kirjelmässä kuvatuin tavoin.
7. Tässä yhteydessä voidaan edelleen viitata perustuslakivaliokunnan linjauksiin perussopimusten muuttamismenettelyistä (ks. niistä esim. PeVL 13/2008 vp) sekä siitä, että perustuslain 1 §:n Suomen täysivaltaisuuteen ja kansainväliseen yhteistyöhön osallistumiseen sekä unionin jäsenyyteen liittyvistä säännöksistä voidaan tehdä päätelmiä perustuslain kannalta suotavasta päätöksentekotavasta. (ks. esim. PeVL 55/2017 vp ja siinä mainittu muu lausuntokäytäntö). Vaikka linjaukset ovat koskeneet talous- ja rahaliiton kehittämistä, ne voidaan ulottaa myös käsillä olevaan asiakokonaisuuteen. Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on myös vakiintuneesti painotettu kirjelmässä kuvattua valtioneuvoston kantaa siitä, että EU:n toimielinten välistä tasapainoa ei tule horjuttaa (esim. ks. esim. PeVL 10/2019 vp, PeVL 38/2018 vp, PeVL 28/2013 vp, PeVL 49/2010 vp, s. 4/II ja s. 5/I ja PeVL 46/1996 vp, s. 2/II).
8. Valtioneuvoston kannan mukaan ”EU:n toimintaa on parannettava ja tehostettava EU:n perussopimusten tarjoamia mahdollisuuksia hyödyntäen”, ja valtioneuvosto

on ”valmis tarkastelemaan määräenemmistöpäätösten lisäämistä EU:n nykyisten perussopimusten puitteissa myös pakotteisiin liittyvissä kysymyksissä”. (s. 2). Näitä valtioneuvoston kantoja voidaan pitää perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaisina, koska valiokunta on toistuvasti painottanut unionin kehittämistä ensisijaisesti unionin perussopimusten puitteissa (ks. esim. PeVL 16/2020 vp). Unionin perussopimuksia voidaan muuttaa, paitsi tavanomaisessa kansainvälisen sopimuksen tekemismenettelyssä, myös ns. yksinkertaistetuissa menettelyissä (ks. niistä esim. PeVL 13/2008 vp). Näin ollen voidaan pitää perusteltuna valtioneuvoston kantaa siitä, että ”EU:n toimintaa on ”parannettava ja tehostettava EU:n perussopimusten tarjoamia mahdollisuuksia hyödyntäen” (s. 2).

9. Perustuslain ja EU:n perussopimusten näkökulmasta on tietenkin välttämätöntä että ”Suomi vaikuttaa aktiivisesti sen puolesta, että EU:n yhteisistä arvoista pidetään unionissa tiukasti kiinni”. (s. 3) Perustuslaki ja unionin perussopimukset (ks. SEUT 2 ja 49 artikla) rakentuvat demokratian, oikeusvaltioperiaatteen sekä perus- ja ihmisoikeuksien varaan. Tästä näkökulmasta on suhtauduttava erittäin vakavasti Euroopan unionin perustana olevien arvojen kyseenalaistamiseen ja loukkaamiseen tietyissä jäsenvaltioissa sekä jatkuvasti kehitettävä unionin valmiuksia vastata demokratiaan, oikeusvaltioon ja perus- ja ihmisoikeuksiin kohdistuviin vakaviin uhkiin.
10. Perustuslakivaliokunnan lausunnossa tai muussa kannanotossa saattaa olla tarpeen lyhyesti kiinnittää hallituksen huomiota edellä todettuihin perustuslaillisiin näkökohtiin. Lisäksi voisi painottaa tarvetta eduskunnan riittävään ja ajantasaiseen informointiin perustuslain 96 ja 97 §:n mukaisilla menettelyillä käsillä olevan asiakokonaisuuden mahdollisesta etenemisestä unionissa.